

Het gemeentehuis samengevat

Dossier De Gemeente > Tekst: Marieke Berkers

Vorig jaar stond in de rubriek Dossier De Gemeente elk kwartaal een nieuw gebouwde gemeentehuis centraal. Hoe verhouden de vorig jaar besproken gemeentehuizen zich tot de heersende praktijk en waar moeten gemeenten met plannen voor een nieuw gemeentehuis vooral aan denken? 'Gemeenten zijn veelal geneigd de opgave te licht in te schatten.' Tips en tricks voor de bouw van een nieuw gemeentehuis.

Gemeentelijke herindelingen zijn niet de enige, maar wel een belangrijke oorzaak van de hausse in nieuwe gemeentehuizen die in Nederland worden opgeleverd. Telde Nederland begin jaren tachtig nog zo'n 800 gemeenten, per 1 januari 2008 is daar met 443 gemeenten bijna de helft van over. Vanaf 1985 hebben 181 herindelingen en grenscorrecties plaatsgevonden. Ongeveer een derde van deze gemeenten heeft na de fusie nieuw gebouwd, verbouwd of bevindt zich thans in de aanloop tot nieuwbouw. Bouwopgaven als gevolg van een herindeling zijn vaak complex. De theoretische voordelen van schaalvergroting, zoals vergroting van de bestuurkracht, kunnen botsen met de emotionele binding die burgers met het gebouw hebben. Kersverse bestuurders en raadsleden zijn na een gemeentelijke samenvoeging nog niet goed op elkaar ingespeeld wanneer ze zich buigen over de ingewikkelde taak een gebouw te creëren waarin alle bewoners zich thuis voelen.

De bouw van een gemeentehuis kan worden aangegrepen om de gemeentelijke identiteit te versterken. In het Groningse Slochteren bijvoorbeeld, wilde de burgemeester dat uit de vernieuwbouw het rurale karakter van de gemeente sprak. Het nieuwe gebouw moest een lijken op een boerenschuur. Het landelijk gelegen Tynaarlo in Drente koos juist voor een hypermodern gebouw met glasgevels. Wie in het gebouw rondloopt, raakt door drongen van de groene omgeving. Glas wordt veel toegepast materiaal in hedendaagse gemeentehuizen. Dat is ook niet vreemd, want als geen ander materiaal verbeeldt glas het thema 'transparantie' dat het politieke klimaat van deze tijd kleurt. Het Utrechtse stadhuis dat in 2000 door de Spaanse architect Enric Miralles grondig werd vernieuwd, is een goed voorbeeld van een gebouw waarin verschillende politieke fasen af te lezen zijn. Het oude stadhuis ligt met een statige, soeverein ogende voorgevel aan de Oude Gracht. Miralles verlegde de publieksgang naar de achterzijde van het gebouw. Daar werkte hij het gebouw open en creëerde hij een laagdrempelige ingang.

Die transparantie wordt ook vertaald in participatie van alle belanghebbenden. Zo werden vorig jaar in Gouda bewoners actief betrokken bij de keuze voor hun nieuwe Huis van de stad. Hun keuze uit schetsontwerpen van twee architectenbureaus was doorslaggevend. In Zaandam trokken raadsleden en ambtenaren naar het centrum en deelden 'paspoortjes tot de stad' uit, die in het kort uitleg gaven

over de nieuwbouw van het gemeentehuis. Ook werknemers worden actief betrokken bij besluiten over details van het gebouw of de inrichting van hun werkplek. Projectleiders zijn soms minder enthousiast over deze participatieve aanpak. Het kost veel tijd en daarmee ook geld. Aan de andere kant zorgt deze werkwijze voor draagvlak voor de nieuwbouw en dat is uiteindelijk ook veel waard.

Misschien maakt de veelheid aan verantwoordelijkheden die een gemeente noodgedwongen op zich neemt de bouw van een nieuw gemeentehuis wel het meest ingewikkeld. Een gemeente is opdrachtgever, eigenaar, huurder, besluitvormer en soms ook verhuurder. Vreemd genoeg zijn gemeenten geneigd de opgave te licht in te schatten, waardoor de start van een bouwproces vaak rommelig verloopt. Nadenken over bijvoorbeeld de gewenste samenstelling van het projectteam en verdeling van taken en verantwoordelijkheden kan later veel gedoe voorkomen. In Vlissingen werden naast een externe projectleider twee interne projectleiders aangesteld. Een daarvan werkte al jaren bij de gemeente en was derhalve dé ervaringsdeskundige van het te vernieuwen gebouw. De externe projectleider werkte als 'smeermiddel' tussen alle betrokken partijen. Wanneer een intern projectleider moeite had een beslissing hard te maken die voor collega-medewerkers moeilijk te slikken was, kon hij gemakkelijker de knoop door hakken. Dat hield de snelheid in het proces.

Als geen ander materiaal verbeeldt glas het thema 'transparantie' dat het politieke klimaat van deze tijd kleurt.

Ook over de rol en verantwoordelijkheden van de architect moet vooraf goed worden nagedacht. De architect is vaak inhoudelijk de meest aangewezen persoon voor de directievoering van de bouw, maar er kleven ook nadelen aan deze constructie. In Alphen aan den Rijn was de architect mede directievoerder, maar toen een probleem met de kosten van de constructie ontstond, ging het wringen dat de architect met twee petten op liep. Om de verdeling van verantwoordelijkheden helder te houden, besloot de gemeente de taken van directievoerder aan een externe te geven.

Tot slot zijn continuïteit van bestuur en heldere afspraken van belang. Gevaar dreigt wanneer bij wisseling van de wacht blijkt dat veel afspraken, bijvoorbeeld tussen een wethouder en architect, gemaakt zijn op basis van vertrouwen. Voor een nieuwbouw zijn dergelijke 'overeenkomsten' gemakkelijk opzij te schuiven.

Reden temeer om van meet af aan de opgave, taken en verantwoordelijkheden helder te formuleren. Het lijkt een open deur, maar opdrachtgevers geven na afloop van het bouwproces vaak te kennen dat ze juist daar meer aandacht aan hadden moeten besteden. Het cliché volstaat: een goed begin is het halve werk.

Informatie

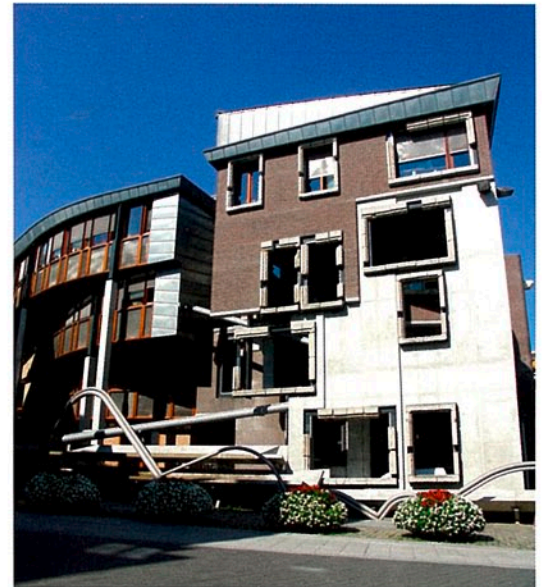
Marieke Berkers is freelance journaliste en schreef vorig jaar de rubriek Dossier de Gemeente: gemeentehuizen. De nummers zijn na te bestellen via www.arch-lokaal.nl.

Ontwerp: Zofa, Opdrachtgever: gemeente Slochteren, Beeld: John Lewis Marshall

Ontwerp: Claus en Kaan Architecten, Opdrachtgever: gemeente Tynaarlo, Beeld: Christian Richters

Ontwerp: Enric Miralles, Opdrachtgever: gemeente Utrecht, Beeld: Aorta

Ontwerp: Erick van Egeraat associated architects, Opdrachtgever: gemeente Alphen aan den Rijn, Beeld: Christian Richters